

NÁRODNÍ
MUZEUM

14. 5. 2025

TVÁŘ VEŘEJNÁ

Česko(-)slovenští prezidenti – zpodobňování
a jejich otisk ve společnosti

Anotace příspěvků

**Tvář veřejná – informace nedostupná. (Ne)dochování
a (ne)přístupnost dokumentů československých a českých prezidentů
republiky jako limit poznání**

Jakub Doležal (Masarykův ústav a Archiv AV ČR)

Prezident republiky je naším nejvyšším ústavním činitelem a představitelem veřejné moci. Obraz jednotlivých prezidentů prochází ve společnosti dynamickou proměnou a základním východiskem jeho formování a interpretace je nejen existence informací spojených s výkonem funkce i soukromou činností, ale především způsob jejich zpřístupnění a trvalého uchování. Jaké je institucionální zázemí péče o dokumenty našich prezidentů a jsou opravdu chápány jako veřejné doklady jejich i naší paměti? Umožňují poznání jejich skutečné tváře? Máme vůbec zájem ji spatřit a co pro to můžeme udělat?

**„Nevyjadřuje dostatečně osobnost velkého génia...“
K činnosti vládní komise pro zpodobování ústavních činitelů
v 50. letech 20. století**

Marek Krejčí (Center for Art Studies Praha)

V roce 1950 na základě usnesení vlády a vyhlášky ministerstva informací a osvěty byla zřízena vládní komise, které měla výhradní právo povolovat zhotovování, veřejné vystavování a reprodukování uměleckých děl představujících dělnického prezidenta Klementa Gottwalda a další politické představitele, které měly aktivně vytvářet v nejširší veřejnosti jejich pozitivní obraz. Širší komise byla kolegiálním orgánem se zastoupením pracovníků kanceláře prezidenta republiky, představitelů delegovaných ústředními orgány státní správy a dvou odborníků, sochaře profesora Karla Pokorného a malíře Jana Čumpelíka (později Richarda Wiesnera). V roce 1951 byl kooptován zástupce ministerstva národní bezpečnosti, který měl posuzovat, zda není z politických hledisek proti zobrazovaným osobnostem ani proti autorům námitek. Komise byla byrokratickým orgánem, která usilovala o zvýšení svého významu extenzivním rozšiřováním své působnosti, ať již se jednalo o revizi děl vzniklých před rokem 1950, kontrolu umělecké činnosti v regionech nebo posuzování děl vzniklých v rámci lidové umělecké tvorivosti.

Konečné rozhodnutí a politickou odpovědnost si však vyhradila užší komise tvořená vedoucími představiteli komunistické strany.

Naše hlavy státu na ceninách **Rudolf Píša (Muzeum cenných papírů, nadační fond)**

Pod ceniny patří především poštovní známky a bankovky. Hlavy našich prezidentů byly na uvedených ceninách poměrně hojně zastoupeny a ve své době patří vždy do určitého schématu, proč se užívaly. Dnes jde i o novodobé sběratelské artefakty a tak je téma prezidentů v této oblasti stále živé.

Bustárium české politiky 20. století **Tomáš Kavka (Národní muzeum)**

Součástí expozice Dějiny 20. století Národního muzea je prvek Bustárium české politiky 20. století. Ten neobvyklou formou shrnuje politické myšlení a mocenskou praxi krátkého 20. století v českých dějinách. Chronologicky pojatá instalace bust a portrétů prezentuje spektrum československých politiků a političek a dalších osobností let 1918–2004 všech ideových směrů, v níž mají své specifické místo i prezidenti státu. Lze si tak prohlédnout a dokonce i (díky haptické lince) osahat zpodobení všech deseti mužů, kteří funkci ve vybraných letech zastávali. Příspěvek přiblíží ideu realizace bustária s prezidenty, genezi vzniku každé prezidentské busty i následné reakce veřejnosti na tento expoziční prvek.

Fotografický obraz T. G. Masaryka v zahraničním odboji **Viktor Pavlíček (Masarykův ústav a Archiv AV ČR)**

Působení T. G. Masaryka v zahraničním odboji mělo za následek přerod ve vnímání této postavy od profesora – politika k vůdčí osobnosti československé společnosti – Prezidenta Osvoboditele. Tato změna byla postupnou cestou, na které dokázal získat zájem a důvěru dohodových mocností a informovat o československé věci. Součástí byla nutně i Masarykova sebereprezentace, s níž se pojí rovněž rozsáhlá fotodokumentace. Můžeme sledovat rozmach jeho popularity a mediálního dosahu. Fotografie byly bohatě využity v meziválečném období při procesu formování československé státoprávní myšlenky. Tím byl podporován a dále rozvíjen masarykovský kult.

TGM jako téma meziválečného rozhlasového umění a dokumentaristiky **Tomáš Pánek (Archiv Českého rozhlasu)**

Konferenční příspěvek se pokusí zodpovědět otázku, jak se v meziválečném Československu nové rozhlasové médium na poli umělecké a dokumentární tvorby vyrovnávalo s osobností prezidenta Masaryka. Jaký „zvukový obraz“ Prezidenta Osvoboditele byl posluchačům předkládán? Jaké specifické zvukové nástroje a postupy byly k jeho konstruování používány? Nakolik byl tento obraz prosycen realistickými (dokumentárními) a fikčními (uměleckými) prvky?

Prezident Masaryk jako anonymní žurnalista 1918–1935 (spory, ohlasy, hodnocení) **Richard Vašek (Masarykův ústav a Archiv AV ČR)**

Příspěvek se zabývá mediálním působením T. G. Masaryka, které bylo v politicky a společensky citlivých záležitostech realizováno především formou anonymních článků. Referát přiblíží vybrané příklady z oblasti politických, kulturních a intelektuálních sporů. Předmětem zájmu budou zvláště případy, v nichž bylo skutečně či domněle odhaleno Masarykovo autorství a jeho vstupy do veřejného dění. Tématika souvisí s působením Hradu, propagandou a politickou kulturou.

Odešel Masaryk... **Adam V. Šedivý (Ústav T. G. Masaryka)**

Úmrtí Tomáše Garrigue Masaryka v září roku 1937 bylo následováno největšími komemorativními událostmi první Československé republiky. Doba mezi skolem na lánském zámku, pohřbem v hlavním městě a uložením do rodinné hrobky posílila společenské vnímání obrazu Prezidenta Osvoboditele. Byl zachycen výrazný vizuální rozměr celé akce akcentující symboly národní úcty, který v závěru 30. let nemalým způsobem ovlivnil společenské klima. Média nehrála pouze roli dokumentační, ale také výrazně mobilizační. Příspěvek si klade za cíl představit rozsah mediálního pokrytí a jeho následný vliv na vývoj československé společnosti.

Po stopách TGM, naprieč českými krajinami a Slovenskom **Jakub Štofanič (Masarykův ústav a Archiv AV ČR)**

Príspevok predstaví projekt Po stopách TGM s jeho interaktívnou mapou (<http://tg-masaryk.cz/mapa/>), ktorý rozvíjame na MÚA AV ČR od roku 2017. Cieľom celého projektu je prostredníctvom miestopisných hesiel priblížiť životnú a profesionálnu dráhu T. G. Masaryka. Zároveň sa zameriava na pripomínanie a politicky motivované vymazávanie jeho osoby a odkazu z kultúrnej pamäte a verejného priestoru. V druhej časti sa budem detailnejšie venovať komparácii pripomínania osobnosti T. G. Masaryka a práce s jeho odkazom v slovenskom a českom prostredí vo vybraných momentoch naprieč 20. storočím. Dotknem sa tak kontextov jeho návštev na Slovensku či budovania, ničenia a obnovovania Masarykových pomníkov.

Prezident Masaryk v pozdním socializmu a v post-socializmu **Stanislav Holubec (Historický ústav AV ČR)**

Československá přestavba přinesla od roku 1988 v souvislosti s Masarykovským výročím opětovný návrat připomínání jeho památky v publikacích, ve filmech a festivitech. Masarykovský kult vyvrcholil za Sametové revoluce a v následujících měsících. Po rozpadu Československa došlo k jeho oslabení, kritice konceptu první republiky z pozic prohabsburských, katolických a sudetoněmeckých. Výsledná podoba přežívající až do současnosti staví do středu státního kultu i nadále TGM avšak v kombinaci s tradicí monarchickou a katolickou (kníže Václav, Karel IV.) případně vznikajícím kultem Václava Havla.

Masaryk, Beneš a Hácha hudbou obklopeni (s hudebními ukázkami) **Viktor Velek (Fakulta umění Ostravské univerzity)**

Příspěvek se zaměří na to, jak hudební scéna reflektovala první tři československé prezidenty. Skladatelé vytvořili desítky skladeb tvořících unikátní umělecké zrcadlo nejen veřejné aktivity prezidentů, ale i subjektivního vnímání ze strany umělců. Nejčastěji vznikaly skladby k událostem typu „narozeniny, svátek, výročí funkčního období“, zajímavé je sledovat i typologii skladatelů, zvolené formy zhudebnění, okolnosti uvedení a další osudy děl. Naprostá většina skladeb dnes spadá do kategorie „zaprášeno v archivu, vhodné pro muzikologický výzkum“. Neodmyslitelnou součástí tématu je i hudební ikonografie, tedy obálky vydaných not.

Exilový prezident Edvard Beneš **Jana Čechurová (Ústav českých dějin FF UK)**

Příspěvek se bude věnovat z hlediska československých dějin mimořádnému jevu, a sice vyzařování a seberepresentaci jediného exilového prezidenta - Edvarda Beneše. Postavení prezidenta v exilu bylo v mnohém zcela odlišné, než u standardního výkonu prezidentské funkce. Prezident nebyl hlavou svého reálně existujícího státu, ale konstruovaného státního zřízení, jež mělo své občany rozptýlené všude jinde, než ve vlasti. Byl odkázán na podporu, milost a nemilost, velmocí, musel vybudovat/obnovit svou autoritu a působit jako hlava reprezentace pro velmi nepřírozenou strukturu osob, které zastupoval.

Plnil roli politickou, ale musel umět pracovat i s rovinou osobní, tematizovat domov, jistoty, lidskost. Zde mu byla velkou pomocnicí manželka Hana. Zároveň byl prezidentem státu ve válce a zdůrazňování branných prvků bylo tedy logické. Tyto a další aspekty budou v příspěvku tematizovány.

Vlast vítá! Filmové nanebevstoupení Edvarda Beneše **Pavel Dvořák (Muzeum Novojičínska)**

Na jaře 1945 se Edvard Beneš vrací po sedmiletém exilu zpět do vlasti. Celý předchozí život a kariéra, jeho válečné aktivity, veškeré životní dílo v tom okamžiku ustupují do pozadí, aby daly vyniknout návratu hrdiny, který na svých bedrech přináší svému lidu mír, spravedlnost, svobodu a vítězství. Benešova triumfální cesta z Košic do Prahy v sobě odráží řadu symbolických motivů, které do filmové řeči převedli režiséři J. A. Holman a Otakar Vávra. Příspěvek bude věnován obrazu Edvarda Beneše v jejich filmu Vlast vítá.

Prezident bez poštovní známky. Emil Hácha a proměny vnímání jeho osobnosti **Martin Piják (Ústav českých dějin FF UK/Správa Pražského hradu)**

Vnímání Emila Háchy v české společnosti dlouhodobě osciluje mezi obrazem oběti, ochránce národa a největšího kolaboranta. Zcela v pozadí za jeho prezidentstvím stojí předchozí dlouholeté působení v čele Nejvyššího správního soudu. Do popředí místo toho vystupují příběhy březnových událostí roku 1939 a atentátu na Heydricha. Příspěvek se zaměří na proměny Háchova obrazu a představí některá východiska, jak by bylo možné za použití dobových pramenů tuto osobnost vnímat a prezentovat například i v rámci vzdělávání.

Dost' bolo Tisa? Prezident slovenského štátu (1939–1945) vo verejnom diskurze na Slovensku

Michala Jandák Lônčíková (Katedra blízkeho východu FF UK)

Aj po uplynutí 80. rokov od zániku slovenského štátu ostáva jeho prezident Jozef Tiso pravdepodobne najkontroverznejšou osobou slovenských dejín. Interpretácia jeho politického pôsobenia prepojená s aktívnou kňazskou činnosťou dodnes vyvoláva emotívne reakcie vo verejnosti aj medzi historikmi. Príspevok sa zameriava na analýzu vybraných aspektov vnímania Jozefa Tisa v širokom spektre od kontinuálnej snahy o vytváranie kultu až po občianske iniciatívy poukazujúce na negatívne dopady takýchto apologetických tendencií na polarizáciu spoločnosti a (de)formovania kolektívnej pamäti.

Muzeum soudruha prezidenta?

**Dynamika prezentace Klementa Gottwalda v Muzeu Klementa Gottwalda
Jolana Tothová (Národní muzeum)**

Formou sondy do prezentací jednostranně ideově zaměřené muzejní instituce je cílem ukázat příklad vývoje oficiální státní mocí chtěného zpodobnění čtvrtého československého prezidenta pro účely formování názoru a paměti širokých mas obyvatel o vývoji společnosti a dějinách vládnoucí strany. Příklad se věnuje především expozicím, výstavám a pobočkám Muzea Klementa Gottwalda v Praze.

Táta dělníků – reflexe lidovosti Antonína Zápotockého Martin Jelínek (Ústav českých dějin FF UK)

Vyobrazování původu Antonína Zápotockého (stěžejně v tisku), ze kterého získával charisma coby pravého dělnického a komunistického vůdce.

Ludvík Svoboda v únoru 1948 – upravené dojmy a realita Jiří Fiedler

Mnoho událostí našich moderních dějin je v obecném vědomí zakonzervováno dávným výkladem, aniž by se objevovala snaha jej posoudit dle současného vývoje celé faktografie. Mimo jiné k nim patří představa o výrazném zapojení tehdejšího ministra Ludvíka Svobody do státního převratu na straně komunistů v únoru 1948. Představa vznikla při cílené ideologické adoraci dotyčného v 60. a 70. letech, aniž by se opírala o reálná fakta, po změně režimu byla převzata k občasné dehonestaci. Svobodova reálná pozice byla v té době odlišná, vůči komunistům spíše odtažitá a plně podřízená tehdejší hlavě státu.

Antonín Novotný pod tlakem umění: Politické uvolnění a role výtvarného umění v reformním procesu šedesátých let Jakub Straka (FF Masarykovy univerzity)

Príspevok sa zameriava na vliv vizuální kultury během politického uvolnění v letech 1963–1968 a její roli jako významné společensko-politické síly. V prostředí absence demokratického pluralismu se kultura, a tím i výtvarné umění, stala klíčovým prostředkem pro vyjádření názorů a postojů k důležitým společenským otázkám. Príspevok zkoumá, jak Antonín Novotný čelil tomuto tlaku a jak se vizuální kultura stala součástí kritické diskuse v té době.

Obraz Gustáva Husáka v české a slovenské hrané filmové tvorbě **Zdeněk Doskočil (Historický ústav AV ČR)**

Příspěvek se zaměří na přiblížení obrazu Gustáva Husáka v české a slovenské hrané filmové tvorbě před rokem 1989. Prostřednictvím filmových a televizních projektů (filmy Vítězný lid, Poéma o svedomí, seriály Povstalecká história, Roky prelomu) se pokusí nastínit, jakými způsoby byla v těchto dílech Husákova politická činnost v době normalizace zpodobňována a interpretována. Současně bude hledat odpověď na otázku, do jaké míry a jakým způsobem ovlivnila obsahové vyznění těchto děl Husákova sebe prezentace v memoárové publikaci Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní (1964) a příležitostných publikacích textech, které normalizační historiografie nemohla otevřeně zpochybňovat.

Specifikum fotografické stopy Václava Havla **Pavčina Vogelová (Národní muzeum)**

Fotografování hlavy státu je vždy důležitou součástí jeho veřejného obrazu a přímo souvisí s režimem a dobou jejich působnosti. Václav Havel, jako první československý demokraticky zvolený prezident po roce 1989, představuje v tomto směru zásadní průlom. Havlova vizuální stopa výrazně liší. Příspěvek se zaměří na specifikum ikonické fotografické prezentace hlavy státu, jež souvisí nejen se změnou politického systému, ale o osobitým životním stylem a filozofií v konfrontaci s jeho prezidentskými předchůdci.

